

Kritikak eta erreseinak

IÑARRA AITXUS, *Hilketa Euskal Herri-kulturan...* Iralka argitaletxea, 1994, 90 or.

Aitxus Iñarra irakasleak entsegu honetan, batez ere, ahozko euskal narragintzaren esparruan (poesia aherentzi gabe) ematen den aldarre berezia aztertzen digu, hots, hilketarekin zerikusia duen aspektu zenbait.

Lehenik, ongi kokatu beharrekoa da herri narrazioaren garrantzia euskal literaturaren baitan. Aspaldi da oharatu ginela gure ahozko literaturaren hedakuntza eta kalitateaz, bereziki, *Euskal lirika tradizionala* (Haranburu argitaletxea, 1985) obra garatzerakoan. Honetan, bada, Unamuno idazlearen jarrera zipotza Arakistainen *Tradiciones Vasco-Cántabras* obrarekiko ulergaitza egiten zaigu, euskal kulturaren ez-ezagutza penagarri baten ondorio zelako, eta, nolabait, deitoragarriagoa Unamunoren, sentsibilitate liriko handiko autorearen izaki, gutienez, gaztelaniako poesiari dagokionez.

Aitxus Iñarraren ikerketa, bereziki, hain jorria dugun ahozko

narrazioaren esparrua sakontzera dator. Azkuek eta Barandiaranek bilduriko ipuin-bilduma eskergaren azterketa formala dugu lana, beti hilketaren aldira mugatua, plan eskematiko eta adierazgarri batez; hurbiletik hilketaren inguruko testuen motibazioak, zioak, arau soziologikoak, erak, sexu-aldeak, eta abar aztertzen zaizkigu.

Euskal inkonsziente kolektiboan erroturiko narrazio xume, fresko horietan Iñarrak ildo arkaikoetan ere aurki daitezkeen urratsak arakatu dizkigu. Kontaketari atxikitako zioak eta barne prozedurak, maiz taldeari lotuak, era xumez erakusten dizkigu autoreak. Hona zer dioen Iñarrak: "Bere iharduerak taldean soilik hartzen du zentzua, komunitate txiki horretan, eta ahaz aho eta mendeetan zehar talde ezberdinek onartzen dute, etengabe bersortuz eta entzuleei transmitituz. Ipuin mota hau folklore guztia bezala soziologikoa da, gizartea-

ri atxikia, gizarte-atal batek berri-ritzen duen emaitza baita. Ahozko testu hauek herriari zuzendu, egokitu eta esaten zaizkio”.

Hiltzailea, erasotzailea, herroia, antiherroia eta beste pertsonaien aldarreak hurbiletik aztertzen dira, eta ,batez ere, hilketa-aren zioak eta arauak abordatzen gizartearen erreakzio-saretan sakonduz. Orobat, hiltzailearen eta biktimaren erlazioak nabarmen ezartzen dira , erasoketa eta biktimizazio-prozedurak sakonetik behatuz. Nahiz testu gehienak narrazioari atxikiak egon, kontae-razko trama duen poesia ere kontutan edukitzen da, nolabait, naiz arlo honetan liburuak hutsu- ne zenbait ukan, gure ustetan.

Hilketa-aren inguruan gizarte-aren hesi eta esparruak isladatzen zaizkigu. “Kortesu-kultura, indibiduala eta razionalista, sortzen dute nobleek eta klase bote-retsua. Hauek, gero eta gehi-ago, esparru idatzian garatzen dute beren jakintza. Herriak, al- diz, bere bizitza soziala arau idatzigabekoekin lotuko du”. Gi- zar- tean, beraz, goi mailan da- goenak bere arauak ezartzen dizkio behekoari, azken honek, maiz, etsipena eta menpekotasu- na baino ez duela irtenbide, logi- kazko eredu etiko, estetiko, erli- jioso eta sozialak (klaseari atxi- kiak) bereganatuz.

Euskal kontaketa arrunt ge- hienek Europan dute kokagunea,

eta, noski, beste aintzineko kultu- rekin zerikusia isladatzen dute. Euskal lirika zaharraren sorbu- ruetan gertatzen den bezala, tra- maren aldetik narrazio anitz bes- te kulturen zordun da, nahiz tipol- ogia aproposak garatu gurean.

Liburuaren aportazio nabarie- nak hiltzailea eta herioaren zioa eta arauak sakontzen diren atale- takoak. Zioetan aipagarri herroia faltsuak, jabegoaren aurkako atentatua, zigorretatik ihesia, kontzientzieza, sorgin izatea, agintearen lege-urrapena, gerra, jarduera erlijiosoak, jakin-mina, apustua, iruzurra, besteen ar- tean. Arauetan, berriz, familia, klase menperatzailea, herria, na- turaz gainekoa fenomenoak (mi- tologia, kristautasuna, miresgarri- tasuna) aztergai. Atal bakoitzak sailkapen grafiko interesgarria du eranskin, hiltzailea, hildakoa eta zioak zehaztuz. Arau-katego- ria dela eta idazleak: “Hitz honi ematen diogun zentzua hauxe da: kontalariak dituen eta era- biltzen dituen bizi eta pen- tsatzeko erizpide, balore eta mo- duak. Hautaketa honek eta ez bestek eraten du unibertso ba- koitza, eta kontalari bakoitzari nolabait inposatu egiten zaio kul- turalki eta sozialki”.

Hiltzeko erak ere badu gara- penaren liburuan heriotza magi- koa, erreketak, lepo moztea, jaurti- penak (sutara, itsasora edo leize- ra), heriotza harrigarriak eta gisa-

koak aurkeztuz. Sexoa dela eta, esperatzekoa zenez, halako jarrera misoginoak atzematen dira, eta, bestalde, lamia, sorgin eta Andre Maria pertsonaien nagusitasuna, mitologia, erlijioa eta garaian garaiko hertsadura moralak nabarmenduz.

Baita eskaintzen da heriotzak euskal literaturaren eremuan duen presentzia, testu nagusi zenbait aipatuz, hala nola, *Bere-terretxeren khantoria*, *Arrasate erre zutenekoa*, *Urtsuak zazpi leio*, *Prantzia kortekoa*, *Lohitegi alarguna* poemak. Guk hutsune batzuk atzeman ditugu honetan, adibidez, *Neskatxa ontziratua* eta *Andere lokartua* poema paregabeak falta dira. Hona *Neskatxa ontziratua-tik* pasarte eder bat: “*Andre gazte xarmantak hor hartzen du ezpata/bihotzetik*

sartzen ta, hila doa lurrera.. ! “; Eta Andere lokartua delakotik: Anderea hila da, nun ehortziren dugu?/Aitaren baratzean ezpelaren azpian, liho liliz estalirik eta tonba eder batian. “Prantzia kortekoa testuan ere aipagarri hurrengoak: Ai, orren puñalaren/puntaren zorrotza!/Ikusiz beste barik /iltzen deust bioza, Juanita , jatxi zaitte/zaldien gañetik/sar daitzudan puñal au/ biotzen erditik”.

Aitxus Iñarrak azterketa honetan eskaini digun lana, bere eskamatismo sotilaz, laguntza ederra euskaldun irakurlearentzat gure narrazio zaharra, batez ere ahozkoa, sakontzeko, bereziki, arau soziologiko eta ideologikoen aldetik. Liburua, bada, egokia gure kulturaren herioaren alderdiak sakontzeko.

Luis Mari Mujika

UGALDE, MARTIN, *Pedrotxo*, Bilbao Bizkaia Kutxa, Euskaltzaindia, 1.994, 137 orri.

Martin Ugalde idazleak eleberrri honetan oso gogokoa zaion trama eskaintzen digu, hots, 1.936eko gerrate zibilaren osteko zertzeladei loturiko liburua. Ugaldek, lehen ere, *Itzulera baten historia* deituriko nobela argitaratu du, erbestetik Euskal Herrira eginiko itzuleraren sareak era sotil batez emanez. Autore oparoa dugu Ugalde narraziogintzen ba-

tez ere, bere emaitza puntakoenak ipuinetan eta eleberrietan ezarri behar direlarik. Gaztelaniaz ere eskaini ditu fruituak, bereziki, Venezuelen igarotako urteetan, ala ere, gure ustetan, sorkuntza euskalduna aipagarrien, gutienez, literaturaren eremuan. Ugaldek erbestean beti azaldu digu herrimin berezia Euskal Herriarekiko, eta bere gaztelanar

produzioa euskal jitez ukitua da-goela esan behar.

Hemengo eleberria (1.993 urteko Txomin Agirre saria) Euskal Herri bertako barne-exilioan kokatzen da, nolabait, autorea bera garaiko egoera gaitzaren lekukoa baita. Pedrotxo nobelaren istorioa, funtsean, autobiografikoa da, eta autobiografia orok ukan ohi duen egia-tasunez hornitua azaltzen da. Idazlearen jaioterrian kokatzen da narrazioa, hasiera batean, hau da, Andoain-en, eta eskenategi nagusi horren baitan, jaiotetxea, ospitalea, Donostiranzko tranbia, Plazaola trenua, herriko banda, eta, batez ere, aita eta Joxeren pertsonaia nagusiak. Gerora beste toki eta lurrak, Irutiea eta Orradre, adibidez, Santa Ageda Arrasatekoa ahantzi gabe.

Martin Ugaldere idazkeraren ezaugarrietako bat elementaltasuna da, hau da, estilo laua; ez du bilatzen idatz-molde oparo edo barroko gerta daitekeen estilorik; alde horretatik, bada, pre-tentsio literario handirik gabeko eleberria da hau ere, baina bere sotiltasunean neurri on bat lortzen du. Sinbologia aparte, bere lexikoak ez du arazo handirik ulertzeko, giro errural bati atxikirik zertzelada aparteko kasuetan ezik. Dena trazo xumetan ematea laket zaio autoreari, eta, bide horretatik barrokismotik bezala, tremendismotik ere alde egiten

du, gehienbat, nahiz unkidurazko pasarteak ere eskaini. Liburuan badira solasaldi bereziak, dialogo-andanak, baina, gehienetan era korrituan, etena egin gabe.

Tramari heltzen badiogu, nagusienetako pertsonaia Joxe agurea, samurtasun, ironia eta amodiozko ukituaz Pedrotxoren lehen aldiko pasadizo gehienak betetzen dituena. Pertsonaia hau ongi lortua azaltzen da, eta pasadizoen errealismo aldetik egia-tiena bere erreakzio, ateraldi, erresorte psikologiko eta beste karakterizazioekin. Baita aipagarriak On Martxel apaiza, Sor Luzia, Iruñeako Mertxe, eta Santa Agedako nosokomioan aita deskribapen esanguretsuez. Joxeren zertzeladak ugariak dira, psikologikoki ongi isladatuak; bere ibilaldiak, Pedrotxorekiko aldatteak, Sorabillara intenaldiak, ospitaleko giroa, heriotza bera, eta abar nabarmentzekoak. On Martxel kaperaua xuabe azaltzen da, klerigoei maiz egotzi ohi zaien trataera zakarretik kanpo. Amaren ildoak, Hernanin barrena, aitarenak baino askoz labur eta axalekoagoak. Eleberriak, gerra zibiliaren oroia ez ezik, gudu karlisten adierazpena, berziki, Orixeren liburuan berriztatuturiko Santa Krutz apaiza ekartzean. Ospitale barneko biziera, moja eta apaizaren hurbilean, nahiko nabarra tramaren aldetik, eta apalago jaioterriko beste pa-

sarteak (banda munizipalekoak. goardia zibilekin gorabeherak: Plazaola treneko ihesa eta abar).

Liburuak bigarren fase batean Nafarroako eskenategia eskaintzen digu, hau da, Iruñeara iristen denekoa; hango pasarteetan ostatua eta Mertxe, gero Orradrera eginiko bidaia (bitarteko inpresioak paisaiarekiko aipagarri), eta, berriro, Irunea, inguruetakoa herriska bat eta Santa Agedako geraldia Arrasaten.

Goian esan dugunez, eleberriarren estiloa xumea da, sotila; ez da trataera oso markatu edo barroko baten andanan sartzen, nahiz nobela, nolabait, errealisismo baten joeretan sartu. Ala ere, baditu baliabide literario aipagarriak. Hona pasarte literario zenbait deskribapen somatiko, karakterizazio, sinbologia, esamolde, dialogo, pertsonaien adierazpen, paisaia, eta beste aldetatik. Deskribapen somatikoetan ondorengoak: "Hala zen bera; era handitasun pobre hura dena goiko txapel handi ezkutatutik behera, alkandora lepoa itxita, jaka ederra izan zena egoki lotua, eta galtzek bere zapaten gainean oso tolestura polita egiten ziotela..." (17) "Eta makila bi eskuekin hartu, zangoak kizkurtu, eta gora begira norabaiteko mundura aidean abiatzeko itxura hartan...". Eta aitaren oroiari loturiko zehaztapenak: "...Eta hau bai ageri zen goi ageritan xuribel-

txa eta kizkurra..., aurpegian ebaki gabeko bizar zurixka. , eta gaztea zen bada aita!". Autoreak karakterizazioetan barne erreazioekin zerikusia duten zerteladak: "Isilune luze eta kupigaitza izan zen hura, eta kupida behar zuena" (55), "Eta malizia pixka bat erantsi zion bere irribarre gozoari..." (59) "...Baina beti ezpain-xokoetatik esnea zeriola dotrinako galderei xuxen erantzuten ahalegintzen..." (67).

Paisaiaren trateerak bere garrantzia du, akzioaren sarean halako animikotasun berezia eransteko. Egileak baditu paisaiaren trataera onak, baina ez dira, gehienetan, animikoak, aski fisikoak baino. "Eta banoa jauregitik kanpora etxerantz, eta lari... baina zubi gainetik pasatzerakoan ur hori apartsu zikin eta kiratsa (/au *epiteto autoreak hemen*) dariola mantso doala sortzen zait bestaldeko kezka" (93) "Ilunpe beltza besterik ez zen hiria nik bere muraila izugarriaren kopeta ikusi nio nerako. Epel eta gozoa zen ilunabar hura, baina lehertuta nengoen..." (100). Eta Orradre herriska abandonatuaren ikuspegi unigarrria: "Hemen belarzelai gutxi dago, ardientzat janari gutxi..., eta itzal gutxi beroak jotzen duenean, ametza, zurbeltza, eta erreminta kirtenak egiteko ederra eta gogorra den ezpela...".

Idazleak gauza zehatzak deskribatzeko duen ahalmena isla-

dagarri tresna eta altzarien tra-
taeran: “. ..Ez baitzegoen aukirik,
ohea, gurutzea eta purgatorioko
arimak koadroan bakarrik eta
justu...” (35) “Hark ni jauregitik
inondik ikusteko modurik ez eta
nik igande eguzkitsu haren geriz-
petik jauregiaren aitzinalde guz-
tia bai, behatokian geratzen ziren
beirak eguzki-sutan baleude be-
zala...” (92), “Armairu handi ba-
ten ispiluan ikusi nintzen beste
bat bainintzen!, eta ohean eser
arazi zidan neskak...”.

Era berean aipagarri konpa-
razioak, metaforak, eta sinbolo
zenbait, nahiz eleberriaren anda-
na nagusia ildo aski lauetatik
joan. “Nafarroako galburuak gal-
garauak ematen dituen beze-
laxe...” (33), “Arrosa lurrina ni-
rekin dago oraindik” (36) “Eta or-
duan berrikusi nuen neure bu-
ruan jaiotzen lehen sortu zitzaiz-
dan arrosa lore hura bera... orain
zimeldua” (57) “...Gizonezkoen
gelako zurrungen gorak eta behe-
rak bere pedal eraginak sortuak
bailira bezala...” (70), “...Xaboi zati
bat banintz bezala sentitzen naiz
neskaren urak aparretan jarri eta

zulo batetik banindoa legez, ez
dakit nora...” (1 11).

Gisa honetako baliobideak,
adibideaz, herioari loturiko pa-
sarteak, ironi-andanak, pertso-
naia berezien karakterizazioak,
hiriko aldarteak, trenari loturi-
koak, eta abar eskaintzerakoan.
Asko ugai daitezke pasarteak,
baina goikoak aski idazlearen
ahalbide estilistiko batzuk islada-
datzeko.

Behar bada, eleberriak biga-
rren zatian, intriga eta interesa
galtzen du, kondairaren haria,
noiz-noiz, apaldu egiten baita,
zenbat pasarte auresuposatzen
delako barne-traman; kasu horie-
tan errepiketik istorioari bizitasuna
kentzen diote. Amaieran, ordea,
aitaren pasarteak (Santa Age-
dan) hunkigarriak suertatzen
dira, beti tremendismo batetik
urrun. Eleberria, batez beste, in-
teresgarria egungo literaturan
ohiko marjinalismo eta sorpresa
bihurri zenbaitetik alde eginez.
Eleberriaren oinarrian zantzu au-
tobiografikoa nabarmen, eta ho-
rretan datza liburuaren aparteko
meritua.

Luis Maria Mujika

ZUBIZARRETA PATXI, *Eztia eta ozpina*, 1995

Patxi Zubizarreta idazle ordi-
ziarrak euskal haur literaturaren
esparruan ofizio eta benefizioko
egilea dugu aspaldiko urteetan.

Han eta hemen argitaratu dituen
liburuaren errosarioak luzeegi joko
luke oraingoan, eta burutu dituen
itzulpenak ere ezin dira ahaztu.

Gainera, hainbat sari prestigiotsuren irabazlea da, hala nola, Zarauzko udaleko Lizardi saria, Bapore saria, eta, berriki, Antonio Maria Labaien saria, zeinari esker argitaratu baita komentagai dugun *Eztia* eta *ozpina* nobela hau.

Beharbada, goian aipatutako itzulpenetatik batzuk daukate gazte nobela honen hastapenetan: Ali Baba eta berrogei lapurrak; Aladin eta itzultze asmo hutsetan geratu diren idazle arabiarren beste hainbat irakurketa gozo ere bai. Izan ere, liburuari darion magia kutsu oso lortu ez da bestela erraz atzematen.

Hain zuzen ere, *Estia* eta *ozpina* nobela honen arrakastaren arrazoi bat urruntasunean datza, irakurleari giro, lurralde, gertakizun, usain eta ukimen arrotzak erakustean. Selim protagonistaren ibilbide inizatikoa gure mugetatik urrun hasten da, eta irakurlea erakartzen duten berezko ezaugarriak ditu: Marokkoko mendietako herriska, hango bizi-modua, Marrakex eta Fez hiri handiak. Behin eta berriz kontakizunean tartekaturik dauden bertako hitz eta mintzamoldeak, eta irudi eta metafora exotikoak. Hona horietariko bat:

“Beduindarrek, basamortuan lotara erretiratzen direnean, ez dute ahanzten handik erromesen bat edo galdutako bidaiariren bat igaro daitekeela; horregatik,

muino batean su ttiki bat egiten dute, eta badirudi hondarrezko itsaso horretan faro bat piztu dutela. Eta beren kanpamendura edonor ailegatzen dela ere, ez diote bere izenaz ez bere norabideaz galdegiten; galderen ordeztortu bat eskaintzen diote. Agian gamelu edo arkumeren bat hilko dute, eta arrotza zaldiz etorria baldin bada, hildako animalia odolaz, zaldiari leinua ikurra marratzuko diote. Beduindarrean, bisitaria printze, preso eta poeta izango da: printzetzat hartuko dute, preso sentituko da hainbeste ohoreren artean, eta akaberan poeta izatea egokituko zaio, izan ere hitzik egokienak aukeratu beharko baititu buruzagia laudatu eta gores-teko”. (37-38.or.)

Baina, arrotzasunaren beste muturrean, sekulako hurbiltasuna kausitzen dugu *Eztia* eta *ozpina* nobela honetan. Azken batean, hainbat urtetan arabiarren Meka berria izandako Parisera nola edo hala iritsi nahi duen gaztearen istorioa kontatzen baitzaigu, tartean ipar-hegoalde gatazka-aren bihurtunak, elkartasuna, aukera-berdintasun eza, arrazakeria eta beste daudelarik.

Horrekin batera, lehen aipatu bezala, Selim gaztearen iniziazioa ere azaltzen zaigu, beste gai unibertsal bat: gizon egitea, eta horrekin batera etorkizun garbirik ez duen bizitzari aurre egin

behar izatea; halamoduzko lanean aritu behar izatea (turisten gidari, droga trafikatzaille txiki); gartzelaren gogorkeria pairatzea; amodioa eta sexua ezagutzea. Hori dena, Parisera daraman bide zuzeneko desbideraketatzat har daiteke, gaztearen buruan hiri mitikoa eta eskainiko dizkion balizko aberastasunak besterik ez dagolako.

Eta azkenik, aurreko guztia-ekin nahikoa hurbiltasunik ez balego bezala, bere ibilbide luzean Selim Euskal Herritik igarotzen da: hor dira Gasteiz, Donostia, Irun, Bera.. Protagonista Gasteizko neska batekin maitemintzen da, eta poliziaren presioa dela eta alde egin behar duelarik, irakurleari ere min ematen dion izugarrizko inkomunikazioa ezartzen da bien artean.

Pateren odisea itsasoan ez, baizik eta Bidasoa ibaian bertutuz, Selim Parisera bidean jartzten da azkenik, eta bere helburua lortzen du. Baina helburu hori ez da historiaren amaiera, atze-

rriko bizitza gogorraren hasiera baizik.

Hori dena bi atal nagusiko egituran emanda dator liburuan: batetik "Urruneko pikoak" eta "Bertaratu eta.. ." izeneko azpiataletan Euskal Herrira iritsi arteko istorioa kontatzen zaigu. Bigarren ataleko lehen parte, "Iraganaren katea", Gasteizko neska-aren egunkaria da, subjektibo eta hunkigarria, aurreko kontakizunaren abiada bizia apaltzera datorrena. Azkenik, "Bidasoaren paterak" izeneko atala *Ttipi-ttapa* aldizkaritik ustez aterata dagoen elkarrizketa da, bidean geratu ziren beste bidailagun batzuek ez bezala Selimek bere helburua lortu zuela argitzen diguna.

Nobela bizi eta interesgarria da *Eztia eta ozpina* hau, irakurlea erraz harrapatzen duten horietarikoa, gazteen interesekoa izango dena eta, azkenik, euzkaraz sortutako benetako bitxi bat itzulpenak nagusi diren euskal gazte literaturako basamortu honetan.

Manu Lopez

SEVE CALLEJA, *Haur literatura euskaraz*. Itzultzailea: Igone Etxeberria. Labayru-BBK, 1994,

Gaur egun euskal haur literaturari buruz azpimarratzen diren zenbait hutsune ezagunak bezain aldarrikatuak izan dira behin baino gehiagotan: kritika eza, in-

formazio leku eskasak, autore profesional falta, itzulpen politika serio baten beharra, gazteentzako literaturaren urritasuna eta abar.

Baina egungo, egoera ondo ulertzeko euskal haur literaturaren panoramika historikoaren beharrea aurkitzen ginen: nondik gatozen, nora jo beharko genukeen hobeto jakiteko, alegia. Seve Callejak eta Xabier Monasteriok, 1988an argitaratu zuten "Historia de la literatura infantil vasca" liburuak, hutsune hori bete egin zuen neurri handi batean, gutako askorentzat ezinbesteko erreferentzia bilakatu zelarik. Ikerketa lan baten zatia genuen hura eta zortzi urte geroago lan osoa eta euskaraz eskuratzeko parada izan dugu: "Haur literatura euskaraz", Labayru-BBKren bidez argitaratua eta Igone Etxeberriaren itzulpenaz.

Liburua oinarrizko galdera batekin zabaltzen da: zer da haur literatura? Ez da galdera erraza, nahikoa anbigua eta nahasgarria baizik. Haurrek egindako literatura? Haurrentzat egindakoa? Haurrek agina izan gabe haurrek beretzat hartu duten literatura?.. Eztabaida honek tradizio luze samarra du. Benedetto Croce-k, adibidez, haur literatura sorketa literarioa mugatu eta desbideratu egiten zuela zioen, ez zela benetazko artea, alegia. Literaturtasun hori zailentzan jartzea ez da harritzekoa, historian zehar eta kultura ezberdinetan haur literaturari atxiki ohi zaizkion helburu moralizante-didaktiko-politikoak ikusirik.

Hala ere, haur literatura literatur mota berezitat kontsideratzea da, gaur egun, gehiengoaren iritzia. Zergatik berezia? Helduek haurrentzako egina delako; haurren egitura mental, baliabide espresiboak eta mundu ikuspegi berezia eskaintzen saiatzen delako.

Izan ere, euskal kulturaren historian haur literaturak ezagutu dituen gorabehereri buruzkoak dira liburuaren atal mardulenak, baita haur literaturarekin erlazionaturik egon daitezkeelakoan aztertzen diren almanakak, eliz liburuak, silabarioak, testu didaktikoak ere. Hemengo haur literatura Europako besteekin konparatzea ere izan zen egileen beste helburuetako bat, hemengo bereizkuntzak hobeto aztertu eta ulertzearren ziur asko.

Zeintzuk izan daitezke euskal haur literaturaren ezaugarri historiko horiek? Nonbait ez dira beste kultura hurbiletan eman direnak baino bereziagoak: kristautasun, abertzaletasun eta didaktismoek eragindako ezaugarriak dira gureak. Euskal folkloretik sortua, liburu didaktiko eta erlijio-soen bidez bideratua, abertzaletasun sentimenduek bultzatua, gure haur literaturak azken urteotan bakarrik hartu duela nolabaiteko espezifikotasuna esan daiteke. Berez, euskal haur literaturari bereiztasun bakarra euskararen egoera diglosiko tamalgarritik etorriko litzaioke, euskal litera-

turaren historian ikus daitekeen gauza bera.

Euskal haur literaturaren bila-kaeran argialetxeek izan duten lekuari ere azterketa sakona eskaintzen zaio aipatutako liburuan. Lopez de Mendizabal bezalako euskalzalde porrokatuek egin zuten lan eskergatik hasi eta egungo haur literatura bultzatu duten argialetxeen emaitzak aztertu arte..

Ikertzaileek iturri askotara jo dute liburu hau egiterakoan: Azkue liburutegia, Jon Bilbaoren lanak, J. M. Torrealdairen ikerketak, euskaraz argitaratutako artikulu eta liburuak, baita haur eta gazteentzako 20 literaturgileri buruzko iradokizunak eta testuak ere.

Haseran esan dugunez, zortzi urteko atzerapenarekin heldu zaigu guztiz gomendagarria den liburu honen euskal bertsioa. Horrek deserosotasuna eta nahasketak sor ditzake irakurlearengan, nahiz eta Igone Etxeberriaren hitzaurre zehatz eta sakonak, guztiz txalogarriak, hutsune horiek orekatu nahi izan dituen gaur eguneko euskal haur literaturaren argazki gaurkotua eskainiz.

Dena den, ikerketa baten ondorioa den liburua hau ezinbesteko erreferentzia da euskal haur liburugintzaz eta haur literaturaz interesatuak daudenentzat, non gauden jakiteko nondik gatozen argitzen digun liburua baita.

Mariasun Landa

ORMAZABAL J., *Hitzak jostailu*. Marrazkiak: Arrastalu, Xaguxar 41 zk. Elkar, 1994.

Irudika dezagun liburu itxura duen kutxa liluragarria, marrazki eta jostailu-hitzez betea.. Eskua sartu kutxa barruan eta atera, beste askoren artean, honako hitza: ASOLOT. Ezetz hitz horren definizioa asmatu, kutxa barruan dagoen BARREHIZTEGlan begiratzen ez baduzu, bederen: "alde-rantziz irakurriz gero, Tolosa..."

Eta zer pentsa amodioari buruz aurki dezakegun esaera berri eta harrigarri honetaz?... "ni po-

rru, zu patata; biok porru-patata." Aspalditik ez nuen topatzen bikoteari buruzko konparaketa umoretsuagorik!

Sorpresa-kutxa da J. Ormazabalek argitara eman duen azken liburua, HITZAK JOSTAILU, non garbi agertzen baitzaigu hitzak direla, azken finean, haurrei eman diezazkiekegun jostailurik ederrenak.

Erritmo bikoa duten poema-jostailu ugari ere aurki dezakegu

ere kutxa horretan (zurru-murru / firin-aran/ zuhaitzak oker / hostoak hegan / kristalak klink / atea klank / aitonari txapela / haizeak eraman.), pieza laburrrak, hitz jokoak (nizugu zunigu / guzuni / zuguni / gunizu / niguzu...), eta garai batean ikastoletan hain ezagunak izan ziren gabardinaz jantzitako asto fama-tuari buruzko bertsoen jarraipena... (Astoa ikusi nuen betaurrekoekin / buruan txapela ta gabardinarekin..)

Urtetan bildutako lana omen da gaur aipatzen dugun liburua eta oso pozgarria izan da niretzat bertan J. Ormazabalen estilomarka konfundiezinak aurkitzea, agian bere obra narratiboan oharkabekiago pasa daitezkeenak: euskararekiko atxekimendua, hitzekin jolasteko trebetasuna, natura islatzeko era samurra, bertso gintzaren eragina eta, batez ere, liburu osoan zehar hau-

rrei hain atsegin zaien umorearen presentzia etengabea.

J. K. Igerabide eta J.M.Irigoienen lanekin batera, euskal haur poesia hornitu eta aberastu egiten da J. Ormazabalen azken lan honekin, behar handia baitzegoen arlo honetan, askotan salatu den legez.

Bestalde, Arrastalu marrazkilaria ezagunaren lana izugarri egokia gertatzen zaio idazlearen lanari, eta testuari zegokion tonu umoretsuari bizitasun handia eta irudikorra ematen dio.

Bukatzeko, gauza batek harritu nau aipatutako liburuan: zortzi urtetik gorakoentzat gomendatua izateak. Nire ustez, J. Ormazabalen liburu aberats eta interesgari hau oso egokia izango litzateke haur txikiagoentzat ere, ozenki irakurtzeko eta gozatzeko haur poesia delako, Haur Hezkuntzako umetxoei, adibidez, ahozko literaturaz zaletzeko aukera aparta eskaintzen dielako.

Mariasun Landa

HERNANDEZ ABAITUA MIKEL, *Bazko arrautzak*, Elkar, Donostia 1995. Iteera xume baten bila.

Erreferentzia literario ugariz zipristindutako ipuin bilduma da Mikel Hernandez Abaituaren *Bazko arrautzak* ipuin bilduma, egilearengan eraginik handiena izan duten idazleak izen faltsuz hitzaurreak iradokitzen duenez:

Arthur Violette (Arthur Rimbaud gehi Bernardo Atxagaren -Bernard Adamsen- Etiopia-ko Piolet), Antonio Tabladi (Antonio Tabucchi), Raimundo Cervera (Raymond Carver), Franz Kafka (Francisco Samsa) eta Jorge

Luis Borges (hitzaurrean benetako izenez aipatzen den idazle bakarra.

Bi dira, hala ere, nire ustez, erreferentzia nagusiak: Arthur Rimbaud eta Franz Kafka.

'Begiak' ipuin luze edo eleberrri laburrak Arthur Rimbaud poeta frantziarraren bidenteari buruzko teoria du abiapuntu: bidentearen dohain eta abantailekin batera, bidentearen oinazea, nekea eta, batez ere, bakardade ikaragarria erakusten dizkigu narrazio iradokor honek. Ez da, ordea, lehen ipuin horretan amaitzen Rimbauden agerpena. Azuletik barrura begiratu nahi zuen Rimbaudek bere bidente begiekin, bazko arrautza zabaltzen duenaren erara, eta horretan saiatzen da Hernandez Abaitua ere liburu honetako ipuinekin, liburu honetan bazko arrautzekin.

Oraindik -nik dakidala behintzat- euskaratu gabe dagoen Franz Kafkaren *Akademia batentzako txostena* narrazio ezaguneko protagonista den tximuak askatasuna ez baina "irteera xume bat" bilatu zuela dio pasarte batean. Atxagak aipatu ohi duen sabai-leihoia ere gogora ekartzen duen ideia hori behin eta berriz ageri zaigu liburu honetan. Hernandez Abaituaren 'Bazko arrautzak' ipuinean aipatzen den Tximua liburua -Franz Löwy-k bere akaba Otlari opari emandako bazko arrautza batean ager-

tua- Kafkaren *Akademia batentzako txostena* da, dudarik gabe. "Irteera xume baten bila" baitabilta, azken batean, Hernandez Abaituaren ipuinetako protagonistak: halaxe aitortzen du 'Begiak' ipuinekoak 40. orrialdean, eta "aurrerantz egin nuen ihes" dio 'Heriotzaren pabiloioak' 93 orrialdean.

Hitzaurreak iradokitzen duen legez, Antonio Tabucchiren eragina du liburuko bigarren ipuinak ('Anaia') eta Raymond Carverrena hirugarren eta laugarrenak ('Auzokoa' eta 'Zakar-poltsak saltzen ditut'). Carverren eragin nabarmena duten bi ipuinok elkarrekin estu lotuta daude, bigarren ipuineko protagonistak hirugarren ipuina irakurtzen baitu amaieran, eta alderantziz, hirugarrenekoak bigarrena. Begiak ipuina, bestalde, 'Heriotzaren pabiloia' ipuineko pertsonaia den Daniel Duarte idatzia da... Erreferentziak, keinuak, loturak, jokoak, jolasak..

Horretaz guztiak gain, prosari erreparatzen badiogu, egonarri handiko artisau baten lanaren antzekoa da Hernandez Abaituaren *Bazko arrautzak* ipuin bildamakoa. Txukun-txukun, neurritz, taxuz eta oreka handiz idatziak daude ipuin guztiak, gehiegikeriarik gabe baina, era berean, motz ere geratu gabe. Egiten dituen zenbait aukera ez ditut oso gustuko, nekez irensten ditut,

hala nola 'zeina' partikularekin lotutako erlatiboazkoak edota gisa honetako esaldiak: "Normalean hilabete asko eman ohi zituzten han, baina urteak ere kasu batzuetan, kondena gauzatu baino lehen, *martirioa zena zortzea baino gehiago*" (94. or.; kurtsiba neuk jarria da). Baina horiek egilearen aukerak dira, esaldiak hitzez hitz astiro begiratu eta zaindu dituen idazle arduratsu batek egindako aukerak, idazten

duen modua defenditzeko bere teoriak dituen idazle argi batek egindako hautuak.

Benetako idazle baten liburu literarioa da *Bazko arrautzak*. Erreferentziekin jokatu eta hitzak zaintzen dituen literaturaren maitale baten lana. Aise eta gustora irakurtzen dena, gainera, eta berriak egiteko aukera ematen diguna.

Juan Luis Zabala